

УДК 338.2

ANALYSIS OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSING ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY AT VARIOUS LEVELS OF ECONOMIC MANAGEMENT IN CONTEMPORARY CONDITIONS

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ІЄРАРХІЇ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Larysa Liubokhynets / Любохинець Л.С.

d.e.s., prof. / д.е.н., проф.

ORCID: 0000-0003-1578-615X

Oleksandr Vinskevych / Вінскевич О.О.

Postgraduate st/ Здобувач наукового ступеня «Доктор філософії»

ORCID: 0009-0008-4464-1287

*Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Instytutaska 11, 29016**Хмельницький національний університет, Інститутська 11, 29016*

Анотація. Оцінювання економічної безпеки підприємства у сучасних умовах є складним багатовимірним процесом, що охоплює ієрархічну вертикаль від глобальних трендів до індивідуальних якостей суб'єкта. Такий підхід дозволяє трансформувати оцінку з простої фінансової діагностики у комплексну систему стратегічного моніторингу на всіх рівнях ієрархії управління економікою.

В статті проведено аналіз сучасних теоретичних та практичних підходів до оцінювання економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності. Автори розглядають мікрорівень як фундамент національної стійкості та систематизують напрацювання провідних науковців щодо формування систем показників оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.

Особлива увага приділена доцільності переходу від вузькопрофільних оцінок до багаторівневої інтегрованої моделі. Запропонований підхід передбачає розрахунок індексу на основі агрегованих показників нано-, мікро-, мезо-, макро- та мегарівнів. В статті також зазначено, що лише комплексне поєднання кількісних і якісних індикаторів на всіх рівнях економічної ієрархії (від нано- до макрорівня) дозволяє створити об'єктивну систему моніторингу, здатну забезпечити стабільний розвиток бізнесу в умовах системних криз.

Ключові слова: економічна безпека, оцінювання економічної безпеки підприємства, методи оцінювання, рівні ієрархії управління економіки, інтегральний індекс фінансової стійкості, інтегрований показник рівня економічної безпеки

Вступ. Актуальність дослідження проблематики економічної безпеки підприємств зумовлена поглибленням системних кризових явищ у світовій та національній економіці, зростанням рівня невизначеності бізнес-середовища, посиленням глобальної конкуренції та трансформацією традиційних моделей управління. Для підприємств України додатковими дестабілізуючими чинниками виступають воєнні дії, порушення виробничо-логістичних ланцюгів,

обмежений доступ до фінансових ресурсів, міграція трудового потенціалу та підвищені ризики втрати активів. У таких умовах економічна безпека підприємства перетворюється на ключову передумову його виживання, відновлення та сталого розвитку.

Водночас ефективне управління економічною безпекою неможливе без науково обґрунтованих методичних підходів до її оцінювання. Існуючі методики часто мають фрагментарний характер, зосереджуються переважно на мікрорівні та не повною мірою враховують взаємозв'язок підприємства з галузевим, національним і глобальним економічним середовищем. Це обумовлює необхідність комплексного дослідження методичних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємств з урахуванням різних рівнів ієрархії управління економікою, що дозволить підвищити адаптивність і стійкість суб'єктів господарювання до сучасних викликів і загроз.

Фундаментальний внесок у розробку теоретико-методологічних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємств внесла плеяда провідних вітчизняних науковців, серед яких такі вчені, як Т. Васильців, Г. Козаченко, Н. Гавловська, А. Дідик, О. Іванілов, О. Іляшенко, Ю. Кіржецький, Г. Кошельок, Ю. Погорелов, О. Сосновська, В. Халіна та інші. Попри значний масив напрацювань, динамічність сучасного ринкового середовища обумовлює необхідність подальшої деталізації окремих аспектів цієї проблематики. Так, традиційні методи часто фокусуються на ретроспективному аналізі (на основі звітності за минулі періоди), тоді як сучасні умови вимагають прогнозних (предиктивних) моделей оцінювання в реальному часі, складність адаптації теоретичних моделей до реальних можливостей збору інформації на конкретному підприємстві часто робить складні математичні розрахунки нежиттєздатними, на практичному рівні досі не сформовано загально визнаного підходу, який би поєднував кількісну точність та якісну глибину аналізу. Враховуючи зазначене, виникає об'єктивна потреба в удосконаленні теоретико-методичного апарату щодо оцінювання економічної безпеки підприємств на різних рівнях ієрархії управління економікою, що дозволить обґрунтовувати стратегічні рішення щодо зміцнення

економічної безпеки в сучасних умовах нестабільності на невизначеності функціонування суб'єктів господарювання.

Метою статті є узагальнення та систематизація методичних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємств на різних рівнях ієрархії управління економікою, а також обґрунтування можливостей їх комплексного застосування з метою підвищення ефективності управлінських рішень і забезпечення стійкого розвитку підприємств в умовах системної кризи та воєнних викликів.

Основний текст. В умовах сучасної системної кризи та повномасштабної війни оцінювання економічної безпеки підприємств набуває критично важливого значення, оскільки кризові явища, викликані воєнними діями докорінно змінюють характер ризиків, загроз і умов господарювання. Руїнування виробничої та транспортної інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, обмежений доступ до сировинних і фінансових ресурсів, міграція населення (трудового потенціалу країни), зростання енергетичних та кіберзагроз істотно підвищують вразливість підприємств і знижують їхню здатність до стабільного та ефективного функціонування.

У таких умовах традиційні підходи до оцінювання економічної ефективності та фінансових результатів виявляються недостатніми, оскільки вони не враховують високий рівень невизначеності, ймовірність раптових втрат активів і необхідність швидкої адаптації до змін зовнішнього середовища. Особливої актуальності набуває комплексний характер оцінювання економічної безпеки, який поєднує фінансові, виробничі, кадрові, інформаційні, логістичні та зовнішньоекономічні аспекти діяльності підприємств. Це дає змогу не лише зафіксувати поточний стан, а й сформулювати сценарії виживання, релокації, диверсифікації діяльності підприємств та відновлення після руйнувань. Водночас результати оцінювання слугують інформаційною базою для ухвалення управлінських рішень щодо оптимізації витрат, захисту ключових ресурсів, залучення державної та міжнародної підтримки. Саме тому оцінювання економічної безпеки стає інструментом превентивного управління, що дозволяє

своєчасно ідентифікувати критичні загрози, оцінити запас міцності підприємства та визначити межі його стійкості в екстремальних умовах.

Оцінювання економічної безпеки підприємств є складним багаторівневим процесом, що потребує застосування різноманітних методичних підходів залежно від рівня ієрархії управління економікою – нано-, мікро-, мезо-, макро- та мегарівня. Такий підхід дає змогу комплексно враховувати як внутрішні характеристики діяльності підприємства, так і вплив зовнішнього середовища, зокрема галузевих, регіональних та глобальних чинників.

Доцільність багаторівневого підходу до оцінювання економічної безпеки зумовлена різною природою загроз і відмінностями у механізмах їх подолання. На мегарівні (глобальному) методичні підходи орієнтовані на аналіз інтеграції підприємств у міжнародні економічні відносини, глобальні ланцюги створення вартості та світові ринки. Тут використовуються індекси глобальної конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, логістичної ефективності, а також ризик-орієнтовані та сценарні методи. Особливої актуальності набуває оцінювання впливу геополітичних ризиків, торговельних обмежень, валютних коливань і транснаціональних загроз на рівень економічної безпеки підприємств.

На макрорівні акцент робиться на фінансово-економічній стійкості держави, ефективності інституційної системи та здатності економіки протистояти зовнішнім шокам. На макрорівні оцінювання економічної безпеки підприємств інтегрується в систему національної економічної безпеки. Методичні підходи базуються на агрегованих показниках розвитку бізнес-середовища, інституційної якості, податкового навантаження, доступу до фінансових ресурсів, рівня тінізації економіки та державної підтримки підприємництва. Застосовуються індексні та макроекономічні моделі, що дають змогу оцінити вплив державної економічної політики, регуляторного середовища та системних криз на безпеку підприємств різних секторів економіки.

На мезорівні (галузевому та регіональному) методичні підходи

зосереджуються на порівняльному аналізі та бенчмаркінгу. На мезорівні оцінюється регіональна збалансованість, ресурсна автономія та рівень розвитку стратегічних галузей. Оцінювання економічної безпеки підприємств здійснюється з урахуванням галузевих стандартів, середніх значень показників, рівня концентрації ринку, інтенсивності конкуренції та регіональних особливостей розвитку інфраструктури. Тут застосовуються рейтингові методи, кластерний аналіз, матричні моделі та сценарні підходи, що дозволяють визначити відносні конкурентні позиції підприємств і ступінь їхньої стійкості до зовнішніх шоків, у тому числі кризових і воєнних.

На мікрорівні (рівень окремого підприємства) домінують індикаторні та функціональні підходи до оцінювання економічної безпеки. Вони ґрунтуються на системі кількісних показників, що характеризують фінансову, виробничу, кадрову, інноваційну, інвестиційну, інформаційну та силову складові безпеки. Найбільш поширеними є методи порогових значень, коефіцієнтний аналіз, інтегральні оцінки та експертні методи. У межах цього рівня важливу роль відіграє діагностика фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності та рентабельності, а також ідентифікація внутрішніх загроз і ризиків, що безпосередньо впливають на стабільність функціонування підприємства. Натомість нанорівень, який охоплює безпеку індивідуального підприємця, зосереджується на поведінкових, психологічних і цифрових аспектах діяльності.

Оскільки виникає необхідність врахувати багаторівневий характер системи економічної безпеки підприємницької діяльності, нами виокремлено методичні підходи до оцінювання економічної безпеки на різних рівнях ієрархії, що забезпечують адекватне відображення специфіки формування ризиків та загроз у кожному вимірі.

У межах цього підходу систематизовано оцінки рівня економічної безпеки підприємництва на різних рівнях ієрархії управління економікою, зокрема: макрорівень (оцінювання загальноекономічних, інституційних та регуляторних умов); мезорівень (урахування галузевих, регіональних та кластерних факторів впливу); мікрорівень (аналіз внутрішніх параметрів підприємства, його ресурсів,

фінансового стану та ризиків); нанорівень (характеристика індивідуальних параметрів підприємця як носія ключових компетенцій, здатностей та економічної поведінки) (табл. 1). Такий поділ дозволяє сформувати цілісну систему оцінювання, що забезпечує більш точне визначення безпекового стану підприємницької діяльності та підвищує ефективність управлінських рішень в умовах системної кризи.

Таблиця 1 – Особливості застосування методів оцінки рівня економічної безпеки підприємництва на різних рівнях ієрархії управління економікою*

Метод дослідження / оцінювання	Сутність методу	Доцільність застосування
Індикаторний метод	Оцінювання за системою ключових показників (порогові значення, індекси, інтегральні коефіцієнти)	Макрорівень: визначення загального стану національної економічної безпеки Мезорівень: порівняння безпеки регіонів або галузей Мікрорівень: аналіз фінансових і ресурсних індикаторів підприємства Нанорівень: особисті показники підприємця (фінансова стійкість, кредитоспроможність, ризик-профіль)
Економіко-статистичний аналіз	Використання статистичних даних, динамічних рядів, трендів, кореляцій	Макрорівень: виявлення тенденцій розвитку економіки Мезорівень: аналіз регіональних і галузевих ризиків Мікрорівень: оцінка стабільності фінансових результатів підприємства Нанорівень: аналіз доходів, витрат, поведінкових моделей підприємця
Метод експертних оцінок	Залучення фахівців для визначення рівня загроз, ризиків, пріоритетів	Макрорівень: визначення політичних і глобальних ризиків Мезорівень: оцінка галузевих викликів Мікрорівень: аналіз внутрішніх управлінських рішень Нанорівень: оцінка особистої стратегії підприємця, професійних компетенцій
Моделювання (економіко-математичне, системне, імітаційне)	Побудова моделей впливу факторів на рівень безпеки (у т.ч. регресійні, оптимізаційні, агентні моделі)	Макрорівень: прогнозування макроекономічних ризиків Мезорівень: моделі взаємодії регіонів, галузей Мікрорівень: оптимізація ресурсів і ризиків підприємства Нанорівень: моделювання поведінкових ризиків підприємця (стресостійкість, стиль керування, часова поведінка)

Метод дослідження / оцінювання	Сутність методу	Доцільність застосування
Сценарний аналіз	Розробка варіантів розвитку подій при зміні ключових факторів (best–worst–baseline)	Макрорівень: моделювання сценаріїв економічної політики Мезорівень: оцінка регіональних наслідків криз Мікрорівень: планування антикризових стратегій бізнесу Нанорівень: особисті сценарії розвитку підприємця, стрес-тести для індивідуальної діяльності
SWOT- та PEST-аналіз	Визначення сильних/слабких сторін, зовнішніх можливостей і загроз	Макрорівень: стратегічний аналіз зовнішнього середовища Мезорівень: оцінка регіональних конкурентних переваг Мікрорівень: позиціонування підприємства на ринку Нанорівень: індивідуальні компетенції, особисті ризики та можливості підприємця
Нечітке моделювання (Fuzzy Logic)	Оцінювання при неповній/невизначеній інформації; використання експертних правил	Макрорівень: оцінка рівня невизначеності економічної ситуації Мезорівень: моделювання впливу соціально-економічних ризиків Мікрорівень: прийняття рішень у невизначених умовах (ризики, загрози) Нанорівень: нечіткі моделі особистої поведінки підприємця та його ризик-орієнтації
Інтегральна оцінка	Об'єднання різних показників у єдиний інтегральний індекс безпеки	Макрорівень: формування інтегрального індексу економічної безпеки держави Мезорівень: визначення безпеки галузей Мікрорівень: порівняння рівня безпеки підприємств Нанорівень: інтегральний індекс індивідуальної підприємницької стійкості
Machine Learning / Big Data-аналітика	Використання інтелектуальних методів прогнозування ризиків та трендів	Макрорівень: макроекономічні ризики, тренди політики Мезорівень: галузеві моделі ризиків Мікрорівень: фінансова аналітика, управління ризиками в реальному часі Нанорівень: прогнозування поведінкових патернів підприємця, оцінка його індивідуальних ризиків за історичними даними

*сформовано автором

Необхідність дослідження підходів науковців до оцінювання економічної безпеки на макрорівні зумовлена потребою у формуванні цілісного теоретико-методологічного підґрунтя для виявлення загроз, забезпечення стійкості

національної економіки та обґрунтування ефективних управлінських рішень у сучасних умовах нестабільності.

У роботі Липкань А.Ю. [1] проведено моделювання впливу факторів макросередовища на рівень економічної безпеки країни в умовах воєнного стану із застосуванням багатофакторного регресійного аналізу. Липкань А.Ю. використовує такі змінні: залежна змінна – ланцюговий індекс фізичного обсягу ВВП (%); незалежні змінні – 12 індикаторів макроекономічних загроз [1, с.4]:

X_1 : різниця між темпами росту зарплати та продуктивності праці (в.п.);

X_2 : рівень тінізації економіки (% до ВВП);

X_3 : сальдо поточного рахунку платіжного балансу (% до ВВП);

X_4 : рівень безробіття за методологією МОП(%);

X_5 : тривале безробіття (%);

X_6 : різниця темпів росту ВВП України та країн, що розвиваються (в.п.);

X_7 : індекс споживчих цін (%);

X_8 : відношення наявного доходу до ВВП (%);

X_9 : схильність до заощадження (%);

X_{10} : співвідношення зарплати та соціальних трансфертів з доходами (рази);

X_{11} : відношення ВВП на особу до середнього в ЄС (%);

X_{12} : зайнятість у неформальному секторі (%).

Мультиваріативна регресійна модель для довоєнного періоду (2004–2013рр.) має вигляд :

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_{1t} + \beta_2 X_{2t} + \beta_3 X_{3t} + \beta_4 X_{4t} + \beta_5 X_{5t} + \beta_6 X_{6t} + \beta_7 X_{7t} + \beta_8 X_{8t} + \beta_9 X_{9t} + \beta_{10} X_{10t} + \beta_{11} X_{11t} + \beta_{12} X_{12t} + \varepsilon_t \quad (1)$$

де Y_t – індекс ВВП у момент часу t ;

X_{it} – значення i -го індикатора у момент часу t ;

β_i – коефіцієнт регресії, який показує, на скільки одиниць змінюється залежна змінна при зростанні i -ї незалежної змінної на 1 одиницю;

ε_t – помилка.

Для воєнного періоду (2014–2023рр.) модель аналогічна, але враховує підвищену волатильність даних.

Для довоєнного періоду (2004–2013рр.) отримано модель [1, с.5]:

$$Y_t = 102,3 - 0,12X_{1t} - 1,65X_{2t} - 1,70X_{3t} - 5,90X_{4t} - 0,08X_{5t} - 0,15X_{6t} + 0,03X_{7t} + 0,04X_{8t} - 0,06X_{9t} + 0,02X_{10t} + 0,05X_{11t} - 0,07X_{12t}. \quad (2)$$

Для воєнного періоду (2014–2023рр.), отримано модель [1, с.6]:

$$Y_t = 98,7 - 0,09X_{1t} - 0,85X_{2t} - 1,10X_{3t} - 2,60X_{4t} - 0,05X_{5t} - 0,52X_{6t} - 0,54X_{7t} + 0,02X_{8t} - 0,03X_{9t} + 0,01X_{10t} + 0,03X_{11t} - 3,80X_{12t}. \quad (3)$$

Результати моделювання продемонстрували, що воєнний стан посилив економічну нестабільність, а неформальна зайнятість стала ключовою загрозою через економічні стратегії виживання в умовах війни. Науковий результат полягає у встановленні статистично значущого впливу ключових макроекономічних загроз на ВВП. Порівняння з довоєнним періодом (2004–2013рр.) показало зростання волатильності ВВП та зміну структури загроз: якщо раніше домінували тінізація економіки та безробіття, то в умовах війни з'явилася нова загроза – неформальна зайнятість.

У роботі [2] Зубко Т. викладено концептуальний підхід до аналізу та оцінки рівня економічної безпеки країни, що включає: концептуальну позицію, принципи планування та методологічний підхід. Відповідно до концептуальної позиції визначено аналіз зовнішньої торгівлі щодо впливу на стан економічної безпеки країни. Обґрунтовано застосування принципів планування: економічна доцільність, відсутність дублювання, комплексність, узгодженість та синергія. Запропонований методичний підхід базується на оцінці показників, що характеризують ступінь розвитку країни за основними соціально-економічними показниками та станом її зовнішньої торгівлі. Вона відрізняється від існуючих швидкістю та простотою розрахунків, оскільки містить лише вісім показників (порівнянність економічного розвитку (частка), відносна платоспроможність населення (частка), експортно-залежність економіки (%), імпортозалежність економіки, дисбаланс зовнішньої торгівлі (співвідношення сальдо СOT до ВВП) (%), міжнародне експортне значення країни (%), концентрація експорту товарів (%), концентрація імпорту товарів, (%)). Запропонований підхід дозволяє виявити проблемні складові та відстежувати економічну безпеку країни. Основою

методології оцінки є місце країни у світовому торговельному обороті за показниками зовнішньої торгівлі та показано можливості її розвитку на міжнародній арені. Даний підхід не передбачає формування інтегрального показника економічної безпеки підприємництва країни в системі міжнародної торгівлі.

У статті [3] Музиченко А. пропонує науково-методологічні підходи до комплексної оцінки економічної безпеки на основі показників, кожен з яких відображає певні аспекти національної безпеки, та встановлення основних економічних тенденцій. У статті основна увага приділяється показникам комплексної оцінки економічної безпеки країни, які включають використання мультиплікативної форми інтегрального показника, стандартизацію показників, перевірку порогових значень та вагових коефіцієнтів з метою визначення інтегральних показників економічної безпеки; проведено апробацію шляхом оцінки рівня економічної безпеки в Україні. Враховані наступні складові економічної безпеки країни: економічна, виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інноваційна та інвестиційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпека.

Для кожного показника складових економічної безпеки України розроблено характеристичні значення, що визначають рівень економічної безпеки [3]. Характеристичні значення кожного показника коливаються від 0 до 1 (або від 0 до 100 %), розділені на п'ять інтервалів:

Y_0 – мінімальний або абсолютно небезпечний рівень економічної безпеки та рівень економічної безпеки, що дорівнює 0;

Y_c – критичний рівень економічної безпеки та рівень економічної безпеки, що дорівнює 0,2, або 20% від оптимального значення;

Y_{dang} – небезпечний рівень економічної безпеки та рівень економічної безпеки, що дорівнює 0,4, або 40% від оптимального значення;

Y_{un} – незадовільний рівень економічної безпеки та рівень економічної безпеки, що дорівнює 0,6, або 60% від оптимального значення;

Y_{sat} – задовільний рівень економічної безпеки;

Y_{opt} – оптимальний рівень економічної безпеки та рівень економічної безпеки, що дорівнює оптимальному значенню.

Інтегрований індекс для кожного компонента розраховується за такою формулою [3]:

$$I_{ji} = E_i a_{ij} \cdot z_{ij1} \quad (4)$$

де a_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i -го індексу в інтегрований індекс;

z_{ij1} – стандартизовані значення вхідних значень.

Інтегрований показник (I_j) для кожної сфери для визначення стандартизованих значень показників розраховується за такою формулою:

$$I_j = (I_{j1} + I_{j2})/2. \quad (5)$$

Інтегрований показник економічної безпеки України розраховується за формулою:

$$I_j = \sum b_j \cdot I, \quad (6)$$

де b_j – вагові коефіцієнти компонентів економічної безпеки.

Ваговий коефіцієнт j -го компонента визначається експертами як відношення загальної оцінки, присвоєної експертами певної галузі, до загальної оцінки [3].

Розглянемо підходи науковців до оцінювання економічної безпеки на мезорівні, зокрема методичні засади аналізу регіональної та галузевої стійкості. Так, у роботі [4, с. 198] Кіржецький Ю.І. та Кіржецька М.С. наголошують, що руйнування галузевої структури національної економіки під впливом зовнішніх і внутрішніх трансформацій обумовлює потребу в активізації наукових дискусій щодо питань забезпечення економічної безпеки на мезорівні. У цьому контексті особливої ваги набувають дослідження, спрямовані на удосконалення та розроблення методичних підходів до її оцінювання.

Оцінку рівня економічної безпеки підсистем реального сектору економіки ($F(x)$) за елементами системи науковці відображають таким чином [4, с. 198]:

$$F(x) = \frac{\sum_{i=1}^n w_i e_i}{\sum_{i=1}^n w_i}, \quad (7)$$

де n – кількість елементів які формуватимуть економічну безпеку, $i = 1, 2, \dots, n$;

w_i – вагомість i -го елемента;

E_i – рівень i -го елемента аналізованого об'єкта оцінювання.

Крім того, дослідники вважають доцільним адаптувати наведений підхід для оцінювання рівня економічної безпеки підсистем реального сектору економіки [4, с. 198]:

$$P(T; S) = \frac{\sum_{i=1}^n z_i \left(\frac{k_i}{k_n}\right)^l}{\sum_{i=1}^n z_i}, \quad (8)$$

де $P(T; S)$ – показник рівня поточної тактичної/стратегічної безпеки відповідно;

z_i – коефіцієнт значущості i -го показника;

$k_i (k_n)$ – фактичне (нормативне) значення i -го показника;

n – кількість показників використовуваних для оцінки;

l – степінь, значення якого визначається (+1) для показників-стимуляторів економічної безпеки, і (-1) – для дестимуляторів.

Особливу увагу в наукових дослідженнях приділено питанням аналізу та оцінювання економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності (мікрорівень), оскільки саме підприємства формують основу національної економіки та безпосередньо впливають на її стійкість. Забезпечення належного рівня їхньої економічної безпеки є ключовою передумовою стабільного функціонування виробничих і фінансових систем, підтримання конкурентоспроможності, інноваційного розвитку та ефективного реагування на зовнішні й внутрішні загрози. У цьому контексті актуальними залишаються питання удосконалення методичних підходів до ідентифікації ризиків, оцінювання фінансової стійкості, а також формування системи управління безпекою бізнесу в умовах динамічного економічного середовища. Наприклад, Колісніченко П.Т. [5, с. 41], Коваленко Д.І., Нехороших В.О. [6, с. 36] наголошують на необхідності врахування при оцінюванні економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності фактору часу.

У роботі [7, с. 19] Шило Ж. пропонує здійснювати комплексне оцінювання економічної безпеки підприємства у три етапи: визначення інформаційної бази дослідження, відбір показників для складових економічної безпеки підприємства

та визначення рівня кожної складової.

Узагальнюючий показник рівня економічної безпеки підприємства (R) [7, с. 23] визначається аналогічно, як і у роботі В.Ю. Халіної [8], яка пропонує використовувати узагальнюючий показник рівня економічної безпеки підприємства (R), який враховує 5 складових економічної безпеки підприємства:

$$R = K_{\text{фін}} \times K_{\text{тт}} \times K_{\text{іт}} \times K_{\text{пп}} \times K_{\text{е}}, \quad (9)$$

де $K_{\text{фін}}$ – фінансова складова;

$K_{\text{тт}}$ – техніко-технологічна складова;

$K_{\text{іт}}$ – інтелектуально-кадрова складова;

$K_{\text{пп}}$ – політико-правова складова;

$K_{\text{е}}$ – екологічна складова.

У роботі [9, с. 206] Мешкова-Кравченко Н.В., Тарасюк А.В. пропонують поєднання ресурсно-функціонального та індикаторних підходів. Складові, за якими пропонується оцінювати економічну безпеку: виробництво і реалізація; кадрова безпека; техніко-технологічна безпека, фінансова безпека. Авторами пропонується використати метод діагностики підприємницького потенціалу, адаптований авторами до оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Савченко М.В., Шкуренко О.В. [10, 11] запропоновано та апробовано інтегральний підхід до оцінювання економічної безпеки експортоорієнтованого підприємства, який реалізується у шість етапів. Спочатку визначено систему показників для формування інтегрального індексу. Далі здійснено їх відбір за допомогою кореляційного аналізу, побудовано кореляційну матрицю та перевірено мультиколінеарність факторів. На основі отриманих результатів і експертних оцінок визначено кінцевий набір показників. Наступним кроком проведено стандартизацію даних, після чого побудовано шкалу оцінювання рівня економічної безпеки за методом бажаності Харрінгтона. Завершальними етапами стали формування моделі економічної безпеки підприємства та розрахунок її рівня для експортоорієнтованого суб'єкта господарювання.

Вівчар О.І. [12] сформульовано рекомендації щодо вдосконалення організаційно-економічних процедур оцінювання стратегії економічної безпеки

мережових структур шляхом застосування кластерного підходу на основі мереж Кохонена.

Живко З.Б. [13, с. 41] вважає основним завданням системи економічної безпеки підприємства в складних умовах – не лише відстежувати рівень безпеки та потенційні загрози, а й вчасно визначати момент їх реалізації, щоб запобігти кризовим явищам у діяльності.

Любохинець Л.С. та ін. [14] розглядають мінімізацію впливу дестабілізуючих факторів на економічну безпеку, що вимагає застосування різних підходів і методів для стабільного розвитку компаній. Вони пропонують запровадити гнучку систему управління організацією та її економічною безпекою, підкреслюючи важливість урахування специфічних ризиків і загроз інституційного середовища.

У роботі Ілляш О., Лупак Р. та ін. [15] узагальнено систему з 40 показників для оцінки впливу технологічного зростання на економічну безпеку, які узгоджені між собою та відображають ключові аспекти технологічного розвитку. Стандартизація даних, визначення відхилень від еталонів та інтегральна оцінка дали змогу сформуванню узагальненого індикатора впливу технологічного зростання на економічну безпеку. За допомогою прогнозних моделей визначено рівень взаємозв'язку між технологічними показниками та економічною безпекою (високий, середній, низький), виконано прогноз темпів технологічного розвитку та згладжування прогнозних оцінок. На основі тенденцій 2013–2019 рр. розширено систему прогнозних показників, а застосування таких моделей дозволяє визначити ключові політичні, економічні, соціальні й технологічні чинники, що стимулюють інвестиції, розвиток високотехнологічного експорту та зміцнення економічної безпеки України.

У роботі [16] Пушак Ю., Лагодієнко В. та ін. розробили модель оцінки економічної безпеки агропромислового підприємства, що поєднує кількісні та якісні показники господарської діяльності. Модель базується на експертних даних і дозволяє визначати необхідність коригування стратегії безпеки. Її ефективність перевірено на десяти підприємствах Східної Європи (Польща,

Чехія, Україна) з використанням методів індукції, дедукції, порівняння, систематизації, SAW та експертної оцінки. Новизна полягає в інтегрованому показнику та практичному застосуванні моделі для агробізнесу.

Ми спостерігаємо різні підходи до оцінювання економічної безпеки на різних рівнях економічної ієрархії. Водночас для комплексної оцінки безпеки підприємницької діяльності доцільно застосовувати інтегровану модель, яка поєднує кількісні та якісні показники на всіх рівнях, забезпечуючи більш точну та всебічну оцінку стану економічної безпеки. Наприклад, Бачо Р.Й., Пойда-Носик Н.Н., Макарович В.К. [17] пропонують для оцінювання фінансової стійкості застосовувати інтегровану модель, що поєднує кількісні та якісні показники на кожному з трьох рівнів із відповідними ваговими коефіцієнтами впливу. Такий підхід дає змогу враховувати як контрольовані внутрішні фактори, так і умови зовнішнього середовища, у якому функціонує суб'єкт корпоративного сектору, забезпечуючи більш об'єктивну та стратегічно орієнтовану оцінку фінансової стійкості.

Запропоновано розраховувати інтегральний індекс фінансової стійкості:

$$FSI = w_1 \cdot MAI + w_2 \cdot MEI + w_3 \cdot MI, \quad (10)$$

де FSI – індекс фінансової стійкості;

MAI – агрегований показник макrorівня;

MEI – агрегований показник мезорівня;

MI – агрегований показник мікрорівня;

w_1 – ваговий коефіцієнт макrorівневих факторів;

w_2 – ваговий коефіцієнт мезорівневих факторів;

w_3 – ваговий коефіцієнт мікрорівневих факторів.

Таке співвідношення відображає принцип підконтрольності факторів: макрофактори мають найменшу вагу, оскільки характеризують зовнішнє середовище (економічне, політичне, інституційне), на яке підприємство не може безпосередньо впливати; мезофактори займають проміжне положення, відображаючи галузеві умови та інституційне середовище, які враховуються частково у стратегічному плануванні; мікрофактори мають найбільшу вагу,

оскільки підприємство може оперативнo впливати на них через управління ліквідністю, рентабельністю, структурою капіталу тощо.

Така система забезпечує об'єктивну багаторівневу оцінку фінансової стійкості з урахуванням реального контролю над кожною групою факторів і може бути адаптована для оцінювання економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах системної кризи.

Детально проаналізувавши різні підходи науковців до оцінювання економічної безпеки на різних рівнях економічної ієрархії, підсумовано, що для комплексної оцінки безпеки підприємницької діяльності доцільно застосовувати інтегровану модель, яка поєднує кількісні та якісні показники на всіх рівнях економічної ієрархії (макро-, мезо-, мікро- та нанорівні), забезпечуючи більш точну та всебічну оцінку стану економічної безпеки.

Висновок.

Таким чином, методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємств на різних рівнях ієрархії управління економікою мають системний і комплементарний характер. Їх поєднання забезпечує формування цілісної картини стану та динаміки економічної безпеки підприємства, підвищує обґрунтованість управлінських рішень і сприяє своєчасному реагуванню на внутрішні та зовнішні загрози в умовах системної кризи та воєнних викликів. Системна оцінка економічної безпеки підприємницької діяльності забезпечує комплексне бачення взаємозв'язку між різними рівнями економічної системи, дозволяє своєчасно виявляти ризики, формувати політику превентивного реагування та забезпечувати стійкий розвиток навіть у періоди глибоких кризових трансформацій. Оцінювання економічної безпеки підприємств в умовах війни є об'єктивною необхідністю, що забезпечує підвищення адаптивності та стійкості бізнесу, збереження економічного потенціалу країни та створює передумови для післявоєнного відновлення й довгострокового розвитку національної економіки

Література:

1. Липкань А.Ю. Моделювання макроекономічних загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану: мультіваріативний підхід. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. 2025. № 4. URL: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.4.14>
2. Zubko T. Development of the methodology for evaluating the economic security of the entrepreneurship in the international trade system. *Technology Audit and Production Reserves*. 2022. № 4/4(66). P. 6-9.
3. Muzichenko A. Scientific and methodological approaches and integrated assessment of economic security in Ukrain. *Менеджмент*. 2015. Вип. 22. С. 110-112.
4. Кіржецький Ю.І., Кіржецька М.С. Методичні засади оцінювання економічної безпеки підсистем реального сектору економіки. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 14. С.195-201
5. Колісніченко П.Т. Науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 16. С. 38-44.
6. Коваленко Д.І., Нехороших В.О. Оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності: теоретико-методичний аспект. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2017. № 6(6). С. 33-38.
7. Шило Ж. Методика оцінювання рівня економічної безпеки підприємства. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2022. Vol. 1. № 4. P. 17-25
8. Халіна В.Ю. Методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2014. Вип.1. С.173–181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2014_1_24
9. Мешкова-Кравченко Н.В., Тарасюк А.В. Оцінка економічної безпеки підприємства. *Вісник ХНТУ*. 2021. № 1(76). С. 204-212
10. Савченко М.В., Шкуренко О.В. Детермінанти фінансово-економічної кризи в умовах глобалізації. *Економіка і організація управління*. 2018. № 3(31). С.37-47

11. Савченко М.В., Шкуренко О.В. Інтегральний підхід щодо оцінки економічної безпеки експортоорієнтованих соціально-економічних систем. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 199-207

12. Вівчар О.І. Комплексне оцінювання стратегії зміцнення економічної безпеки підприємств мережових структур України в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2023. № 12. С. 23–40

13. Живко З.Б. Механізм управління системою економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка*. 2014. Вип. 3. С. 37-42.

14. Liubokhynets, L., Rudnichenko, Ye., Dzhereliuk, I., Illiashenko, O., Kryvdyk, V. & Havlovska, N. Methodological foundations of flexible management and assessing the flexibility of an enterprise economic security system. *International Journal of Scientific and Technology Research*. 2020. № 9(3). P. 4616-4621.

15. Ilyash O., Lupak R., Kravchenko M., Trofymenko O., Duliaba N., Dzhadan I. A forecasting model for assessing the influence of the components of technological growth on economic security. *Business: Theory and Practice*. 2022. № 23(1). P. 175-186.

16. Pushak Y., Lagodiienko V., Basiurkina N., Nemchenko V., Lagodiienko N. Formation the system for assessing the economic security of enterprise in the agricultural sector. *Business: Theory and Practice*. 2021. № 22(1). P. 80-90.

17. Бачо Р.Й., Пойда-Носик Н.Н., Макарович В.К. Удосконалення методики оцінки фінансової стійкості суб'єктів корпоративного сектору. *Науковий вісник міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології*. 2025. Т. 4. № 3.

References:

1. Lypkan A.Iu. Modeliuvannia makroekonomichnykh zahroz ekonomichnii bezpetsi Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: multyvariantyvnyi pidkhid. *Sotsialnyi rozvytok: ekonomiko-pravovi problemy*. 2025. № 4. URL: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.4.14>

2. Zubko T. Development of the methodology for evaluating the economic security of the entrepreneurship in the international trade system. *Technology Audit and Production Reserves*. 2022. № 4/4(66). P. 6-9.

3. Muzichenko A. Scientific and methodological approaches and integrated assessment of economic security in Ukrain. *Management*. 2015. Vol. 22. С. 110-112.

4. Kirzhetskyi Yu.I., Kirzhetska M.S. Metodychni zasady otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky pidsystem realnoho sektoru ekonomiky. *Ekonomika i suspilstvo*. 2018. Vypusk 14. S.195-201

5. Kolisnichenko P.T. Naukovo-metodychni pidkhody do otsinky rivnia ekonomichnoi

bezpeky pidpriumstva. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2017. № 16. S. 38-44.

6. Kovalenko D.I., Nekhoroshykh V.O. Otsiniuvannia rivnia finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriumstva v umovakh nestabilnosti: teoretyko-metodychnyi aspekt. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Serii: «Ekonomichni nauky». 2017. № 6(6). S. 33-38.

7. Shylo Zh. Metodyka otsiniuvannia rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriumstva. International Science Journal of Management, Economics & Finance. 2022. Vol. 1. № 4. P. 17-25

8. Khalina V.Iu. Metodychnyi pidkhid shchodo otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriumstva. Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnogo instytutu. Ekonomichni nauky. 2014. Vyp.1. S.173–181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2014_1_24

9. Mieshkova-Kravchenko N.V., Tarasiuk A.V. Otsinka ekonomichnoi bezpeky pidpriumstva. Visnyk KhNTU. 2021. № 1(76). S. 204-212

10. Savchenko M.V., Shkurenko O.V. Determinanty finansovo ekonomichnoi kryzy v umovakh hlobalizatsii. Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia. 2018. № 3(31). S.37-47

11. Savchenko M.V., Shkurenko O.V. Intehralnyi pidkhid shchodo otsinky ekonomichnoi bezpeky eksportoorientovanykh sotsialno-ekonomichnykh system. Biznes Inform. 2019. № 1. S. 199-207

12. Vivchar O.I. Kompleksne otsiniuvannia stratehii zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky pidpriumstv merezhevykh struktur Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. Ekonomika Ukrainy. 2023. № 12. S. 23–40

13. Zhyvko Z.B. Mekhanizm upravlinnia systemoiu ekonomichnoi bezpeky pidpriumstva. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Ser. Ekonomika. 2014. Vyp. 3. S. 37-42.

14. Liubokhynets, L., Rudnichenko, Ye., Dzhereliuk, I., Illiashenko, O., Kryvdyk, V. & Havlovska, N. Methodological foundations of flexible management and assessing the flexibility of an enterprise economic security system. International Journal of Scientific and Technology Research. 2020. № 9(3). P. 4616-4621.

15. Ilyash O., Lupak R., Kravchenko M., Trofymenko O., Duliaba N., Dzhadan I. A forecasting model for assessing the influence of the components of technological growth on economic security. Business: Theory and Practice. 2022. № 23(1). P. 175-186.

16. Pushak Y., Lagodiienko V., Basiurkina N., Nemchenko V., Lagodiienko N. Formation the system for assessing the economic security of enterprise in the agricultural sector. Business: Theory and Practice. 2021. № 22(1). P. 80-90.

17. Bacho R.I., Poida-Nosyk N.N., Makarovych V.K. Udoskonalennia metodyky otsinky finansovoi stiikosti subiektiv korporatyvnoho sektoru. Naukovyi visnyk mizhnarodnoi asotsiatsii naukovtsiv. Serii: ekonomika, upravlinnia, bezpeka, tekhnolohii. 2025. T. 4. № 3.

Abstract. *Assessing the economic security of an enterprise in contemporary conditions is a complex, multidimensional process encompassing a hierarchical spectrum from global trends to the individual characteristics of the entity. This approach enables the transformation of assessment from simple financial diagnostics into a comprehensive system of strategic monitoring at all levels of the economic management hierarchy.*

The article analyzes contemporary theoretical and practical approaches to assessing the economic security of business entities. The authors consider the micro level as the foundation of national stability and systematize the findings of leading scholars regarding the formation of indicator systems for assessing an enterprise's level of economic security.

Particular attention is given to the advisability of transitioning from narrow-focused assessments to a multi-level, integrated model. The proposed approach involves calculating an index based on aggregated indicators at the nano, micro, meso, macro, and mega levels. The article also emphasizes that only a comprehensive combination of quantitative and qualitative indicators across all levels of the economic hierarchy (from nano to mega) allows for the creation of an objective monitoring system capable of ensuring stable business development under systemic crisis conditions.

Keywords: *economic security, assessment of economic security of an enterprise, assessment methods, levels of economic management hierarchy, integral index of financial stability, integrated indicator of economic security level*